

СТРАЖИЛОВО

Власник и уредник
ЈОВАН ГРЧИЋ

У Новом Саду, 31 Јануара 1893.

ПЕСНИШТВО

МЛАДОЈ ПОЗНАНИЦИ

Је ли могуће? Јуче дете
 Жива ока, кратке косе —
 А где данас од детета
 Какав цветак развио се!
 Каква ружа! Као румѐн
 Кад прогори на истоку —
 Кам детињство на твојм лицу,
 Камо радост у твојм оку?
 За што бежиш, кад ме сретнеш?
 Што обараш лице сјајно,
 К'о да кријеш трепет жеља
 И сан што те мори тајно?
 Но ја слутим маште пусте
 Страх и немир, што те кида,
 Кад уздахнеш, ил ти навре
 На ланите румен стида,
 Ил поникнеш лепом главом
 А чело ти дође бледо —
 Јер већ не смем да те гледам,
 К'о што сам те некад гледо.
 Па се питам: за што стреним?
 Као да ми срцем бије
 Вихор тајни, пламен тихи —
 Да то опет љубав није?
 Ах, ако је љубав, злато,
 Нек у срцу ћути тамо,
 Да је нико не уочи,
 Тек ми да је осећамо.

Јер би дошло изненада
 Растајања кобно доба,
 Вргнуће нас на две стране
 Живот бурни, људска злоба.
 Тек под крилом глухе ноћи,
 Кад спавају земља, људи,
 Шаптаћу ти слатке бајке,
 Отворићу своје груди:
 Причаћу ти о ружици
 У градини, о славују,
 О пољупцих тајанствених,
 Што их само звезде чују,
 И о вили, што блудећи
 Тражи свога љубавника,
 О сузама ноћне магле,
 О месецу бледа лика,
 Слушаћемо загрљени
 Песме, што се тајно губе,
 О милини, која чека
 Срца, што се верно љубе —
 Ал чим плане сунце златно
 И дођемо међу људе,
 Сакрићемо брижно пламен,
 Да нам љубав тајна буде.
 Шетаћемо, кад нас спазе
 Радознала људска лица —
 Ја к'о учтив господичић,
 Ти — озбиљна госпођица.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

НЕКА ТУГЕ

Осећам се самац у страноме свету :
Око мене хладни, непознати људи.
С ким да делим јаде ? С ким да делим сету,
Што ми целе боне испунила груди ?

Ја никога немам : ни брата ни друга,
Нити имам кога пријатеља верна.
Ах, срцу је тешко, кад га мори туга
Суморна и мрачна, туга неизмерна . . .

Бери

Али нека туге, нека живот није!
Ја ћу да отргнем и тај удес худи :
Шта би са мном било, да те туге није ?
Шта би друго дошло, да испуни груди ?

Очајање ? Злоба ? То отровно цвеће ?
Можда се ту место вери, пади спрема ?
Не, вера и нада знам да доћи не ће :
За њих у мом срцу више места нема . . .

С. Д. Мијалковић

ПРВА И ДРУГА ЉУБАВ

Прва је љубав сунце,
Што *ведрим* небом сјаје
И срцу подједнако
Жара и сјаја даје.

24 I 1893

Друга је љубав сунце,
Што *мугним* небом веје,
Не сјаје као прва,
Ал опет за то — греје.

Борис

ПОШЉЕДЊИ БУРИЋ

Приповијетка с Приморја

(Наставак)

V.
У исте вечери упути се Анђелија онако блиједа и слабуњава пјешке у град, да потражи свог невјерног јарана. Након онога што се бјеше у јутру са родитељима збило, не имађаше цура срца да своју браћу у кући сачека, кад се к вечеру из поља врате. Украшћу се, рече сама у себи, кришом из куће, па ћу ударити путањом, да ме нико не види. Кад стигнем у град, а ја ћу правце ка Бурића кући, па ћу се скрити у кацији и ту причекати док Франето сађе. Кад ме види и чује, смиловаће ми се, знам ја њега.

И цура се заиста упути.

Бијаше се већ ухватио сумрачак, и према небу виђаху се јасније него ли дању обриси брежуљака и дрвећа. Море, кадвичине боје, простираше се десно у својој вечерњој тишини ; блиједи мјесец пловљаше као сребрни сри по јасном плаветнилу небеском.

Анђелија корачаше ћутке, избјегавајућ

пажљиво ријетке пролазнике, које путем среташе. Кад у град стиже, бијаше се већ смркло; фењери по улицама бијаху сви поужижани. Ступивши у *Широку улицу*, угледа одмах, у дну, палату контâ Бурића, којој се старинско pročело истицаше гордо у гасовој свјетлости. Смотривши тај господски дом, гдје би с браћом својом сваке године љетину довозила, обузе је мала снага, те се једва допозеза до погоступа и ту наслони на колобран, цвокоћући од грознице. Погледавши преко пута, примјети е је велика дворана Бурића куће сва равсвијетљена. Покрај главнијех врата, која бјеху окруњена породичкијем грбом, попотаху нестриљиво два прекрасна вранца, упрегнута на господској кочији, којој е бокова чкиљаху два црвена фењерчића. Не далеко од кочије, прислоњен уза зид, кочијани, шибиком у руци, очекиваше да га зовну.

Анђелија, којој се набрекле груди од узбуђења силно надимаху, шиждраше једнако у расвијетљену дворану, трудећи се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

свом силом да угуши горку муку, што јој се у грудима купљаше. Путем пролажаху ужурбани пјешаци и варошке госпође, што се кретаху у позориште; са „господскога трга“ допиралу до ње звуци војничког орхестра, што пред главном каваном удараше, али она у тај мах не имађаше ни очију, ни ушију. Наједаред се трже, и болан усклик оте јој се из груди. За прозором бијаше зозрела Франета и до њега младу, убаву женскињу. Срце јој се укочи, као да га је ко хладним челиком просукао. Устаде једанак, па се повуче у крај, да их слободније промотри из присјенка. У томе њих двоје нестане с прозора, а у до-отоич расвијетљеној дворани настане мрак. Не потраја много, а оно се капија изнутрице расвијетли, те из ње испале Франето, држећи испод руке ону младу љепотицу; за њима ступаше један стари господин у цилиндеру, кога цура не бијаше дотле никад видјела. Младица, коју Франето вођаше, бјеше прекрасна плавуша, и према првенкастој свјетлости фењерској примјети јој несретна сељакиња два крупна ока, што се под густим обрвама блисташу као два сунца. Љепојка се осмијехну на момка, који јој поможе да се испење на кола; онда се испе на њих и сџм, заеједе сирам оног старкеље, те се кола крену, оставивши за собом јак мирис од подушене љубице.

Анђелија избуљи очи на младу, па их не дигну с ње, догод се кола не изгубише из вида. Затим је обузе трзавица, и, да не лосне о тле, мораде да се придржи уза зид.

У тај мах изиде из палаче нека нижа служавка, која је морала од скоро у контешиној служби бити, јер се цура не сјеђаше да је прије видјела. Анђелија јој приступи, па је упита за име оног старца, што се бјеше с младијем контићем одвезао у кочији. Служавка је погледа равнодушно, па јој равнодушно одврати:

— Оно је конте Криле Дабовић.

— А она младица уза њ?

— Оно му је кћи, госпођица Лиза, господарева вјереница.

И служавка отрча за послом.

Господарева вјереница!!!

Анђелији се смрче пред очима, кољена јој се савише, и ојађела младица лоспу о тле колико је дуга и широка.

Кад јој до мало приђе један редар, па је продрма да устане, она се прену, уздрхта сва као прут, и дигавши се полагано:

— Простите, рече, бијох уморна од труда, па ми се завртјела свијест...

Затим јој падоше на ум родитељи и браћа, који су је јамачно у овај мах морали свуда искати, и посрђући као нашито чељаде, упути се, да ће кући. Градска берекинчад, видећи је онако саму, бацаху се за њом бубуљима и зановетаху је свакојаким рјечетинама. Она иђаше својим путем, не обзирајући се на њих, као да се њихова зидиркивања ње и не тицаху. Изапавши из града зврљаше по пољском друму, као каква ноћна аветиња. Кад бџ на мостићу, што преко потока у село води, трже је из оног бунила нечије лелекање, па јој јасно до ушију доприје материн глас, која је дозиваше плачући и кукајући.

Несрећница залелека, па отрча да се баци старој у наручје.

— Ђе си била до ово доба, за велико име божје? — упита је старица јецајући. Мнијох чисто, е ти се нешто догодило.

Али она не могоше да проговори рјечи; од тешка јада бијаше јој се грло стегло, кан'да бјеше у квргама.

Кад јој малко одлахну, не хтједе никако да се кући врати, бојећи се да је старији брат не усмрти, но се заклони код једне куме, постарије удовице у комшилuku, да ту преноћи.

Кад се стара врати у кућу и својима каза, е се цура врнула, Перкан, који међутим бијаше сваку обазнао, испале из вајата блијед као смрт, и осмијехујући се горко:

— А што не дође кући својој? зашита уздрхталим гласом. Чеге се боји, она зла сређа? Зар да на њу, онако бџну и затрудњену, своју руку дигнем? Прије ми обе отпале. Она може мировати; ал' нек ме се онај подли гизделин чува, коме се у зао час прохтјело, да ову поштену кућу, која га још од шакунђеда часно служи, хунцутски осрамоти!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

И момак шкришну зубима, стискавши грчевито обе песнице.

— Света богородице! цикну стара, дигавши узвие склопљене руке: хоћеш дакле да навучеш на нас каку вељу погибију? Прекрсти се, синко, ако Бога знаш!

— Не бој се, мати — одврати он усиљеним осмијехом. Знам ја шта ми треба радити: знам ја што је свијет; нијесам узалуд ћесара служио.

Сјутрадан — једне недјеље — упути се Перкан по заходу сунца у град, тобоже за неким послом. Прије него ће се из дома кренути, бијаше скинуо с чавла пинагарицу, турио у њу крушно цеврдарско таче, па је скрио под капарац и отишао.

По небу се погањаху густе облачине. Вјетар хујаше бијесно кроз шипражје, којим је мјестимце цеста оперважена. Вријеме бијаше на кишу. Млади сељак одмица ле брзијем кораком, загрнут у својој кабаници. Кад стиже у град, киша лијеваше као из кабла, пљуштећи по плочанику Широке улице. Да се склони од дажда, Перкан уђе у једна врата преко пута од палате конта Бурића. Погледав на прозоре велике дворане, примјети е су махом позатварани капци. Међутим из неба удараше пљусак иза пљуска, а кроз потњу помрчину продираху чести бљескови.

— Господичић је заного у кавани, рече у себи Перкан, који познаваше добро Франетове навике. Не смета: причекају га овдје, па ма до зоре чекао. Мораће најзад кући.

Киша бијаше стала нешто лакше падати, и сада тек само проканаше. Момак чекаше, већ неколико са̀та, стишчући грозничавом руком кундачић своје пинагарице, жедан крви и овете. Одједном се трже, а срце му стрекну дивљом радошћу. Бијаше зазрео Франета гдје излази из каване, спучен до врата у своме кишином капуту. На близњем часовнику избијаше таман десет са̀та. У два скока доприје контић до своје палате. У исти мах са противног тротоара плану пушка и јак тутањ прекиде ноћну тишину. Уједно Франета стаде крика:

— У помоћ! у помоћ! Уби ме . . .

Они из каване, како чуше хитац и

контићево запомагање, искоче одмах напоље. У тај се мах једна људска сјена истаче из полутаме и протрча улицом; али тек што бијаше неколико стопа коракнула, а оно се за њом залете два оружника, стигну је накрај улице и зауставе.

То је био Перкан, који, у забуну, држаше још у руци пинагарицу, што је бијаше на Франета опалио. У тињи час исекуи се око њега и оружника гомила народа. Спрам свјетлости каванских фењера сијевнуше закрвављене очи сељакове ужасним блијеском.

— Е па затворите ме сада, просто вам, кад сам оно панче смакао, што ми је кућу обешчестило — рече оружницима, који приступаху да га свежу.

А кад из разговора сакупљене свијетине разабра, како је пушчапо зрио Франета тек окрзло, и како је контић здрав и читав у кућу умакао, хапсениково се лице узвијери, руке му продрхташе у ланцима, и он цикну као рањен лав:

— Ала си га, Боже, неправедан!

Па се упути мирно са оружницима, мрмљајући кроза зубе:

— Шат се још једном у животу састанемо!

VI.

Протекоше двије године дана.

Анђелију бијаше снашла судба свију расцупштеница, па име, да у очинском дому чами ни жена, ни дјевојка. Дијете, што се једне ноћи уза њу заципика, бијаше давно ноге стекло и већ узрасло мајци до кољена. Као сва љубавна чеда, бјеше живо и разговорно, а лијено као смишљено. Цуре у селу, кад га гдје путем затечи, чисто се посвађај, која ће га прије икљубити. Баби и дједу, који бјеху сада на једну циглу мушку главу у кући спали (старији се брат бијаше отргао од заједнице, а Перкан, након годину дана тамновања, прихватио свој стари занат и отишао да броди морску пучину); баби и дједу бјеше то дијете у старе дане сва утеха. Они га миловаху, не друкчије, но као да им је анђелак с неба у госте сишао, да им тугом заражену кућу обрадује. Кад у јутру преда њих истрчи, они забораве своје домаће јаде, па се дуго и дуго с

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

име губе, тенајући му и милујући га по врапој, коврчастој косици.

Од Анђелије бијаше, међутим, букнула трпната женска глава, која у кући работаше за двојицу. У лицу бјеше њешто смледнула, али јој се тијело куд и камо оснажило и заоблило, па кад по кући протрчи боса, затутње, брате, под њом таванице, као под бедевијом. Није да свог несуђеног војна бјеше већ заборавила, јал' прегорјела; на против, он јој бијаше увијек на срцу рана, али, ево, та се рана у потоње доба почињаше затварати, те ако не бјеше сасвим зарасла, она јамачно бијаше престала цурити. Народ се на селу много лакше злој срећи прилагоди, него ли градска рука, ка' оно ти ко је од колијевке навикао да страда и да се слабо добру нада. Па онда, још је њешто у тузи њеној Анђелију тјешило: па име увјерење, е је Франето још увијек неочењено момче, па кад, вели, не би суђено да га она радује, а оно јој је некуд срцу лакше, кад се ни друга женска глава још његовом не назва.

Заиста коптић, вјерап својој старој лозинци, бијаше након кратка и, додуше, безазлена аниковања, окренуо леђа и госпођици Лизи, па се дао на море, то невјерно, ал' за његову разгријану манту тако привлачно поље. Грофичица, коју поморчеве очи кад'а бјеху у живац такле, не могоше за неколико дана да се смири; ал' како то у граду већ обично бива, надођоше скоро нови удварачи, нова зубакања, и она се скоро загледа у једног официрића „царскијех ловаца“.

Што се тиче старе контеше Бријиде, она се последије Анђелијина „случаја“ (како га она крстијаше) не бијаше никад више у село вратила. Сву боговетну зиму стајао би дворач затворен, као да је, Веж' опрости, власницима цукла погубија. Дође и прође прамалеће, приспије лето и комад јесени, а они пусти кашци на прозорима никако да се онкрину; тек кад настане берба, те се зачну брати маслине, дође из града један стари чича, па одастане у каштилу, док се летина унесе.

И тако се у Вигњу, по Франетову одласку, врло суморни дани низаху.

Дјечурлија, коју сада не имађаше ко ребом питати, чајаше по сав божји дан на морској обали, гладећи се по трбуху и играјућ се дугмета. Миша не бијаше више распознати; на кожи му се цаљаше посолица, а од рђе бјеше сав поруњавио. И он би по читава јутра лешкарио у ражареном пијеску, или би се потуцао кроз гребене, да крњастом виљушжом прибада космаке, што по помаљаху из шкрапа. За своје скачи-другове слабо већ хајаше; по Перканову одласку бијаше остао, велаше, ка' одсејчено дрво.

А Перкан?

Његови о њему знађаху само то толико, да је жив, и да се јавио за шириватру на једном лојдовом пароброду. Кад год сеоски поштоноша донесе из града Шорацима какво писмо, Миш одмах бане староме Андрији, да чује што за Перкана. Али су у овога ријечи скупље од бисера. „Жив сам, вели, богу хвала, а сјутра крећемо пут Цариграда (или пут Александрије). Остајте ми збогом.“ То му бјеше сва писаница. О Анђелији и маломе Маркиши никад ријечи; баш као да нијесу ни живи. Старој би се сваки пут сузе завртјеле, па би уздахнула и сјетно примјетила:

— То не слуги на добро; знам ја њега: оно се дијете није још смирило, но све једнако на освету мисли.

Стари би Андрија тад унао:

— Какву освету, ако знаш што је девоља! Зар нам кућа није већ довољно ископана и обрукана? Молим ти се, жено, прекини.

Сасвим тијем, старичине слугње бијаху донекле оправдане. Она се увијек сјеђаше оне Перканове ријечи: „Шат се још једном у животу састанемо!“ Ту исту ријеч бијаше он пред полазак у село поновио, а мати познаваше упорну и напраситу ћуд синовљеву, па се и нехотиле злу бојаше.

Истинабог, Перкан се бијаше најмио на лојду, док Франето у тај мах заповиједаше дубровачки барк *Јелисаву*, те не бијаше изгледа да се тако лако сукобе. Али наши стари рекоше, е враг ни оре, ни кона; а над људима влада често и њеки зао удес, кому је тешко избјећи. Пустите два човјека, који не могу да се трпе, у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

гомилу свијета, па ма колико један другога избјегавали, они ће се опет, кад ли тадли, сусрести. Раставите два непријатеља, па их отправите у бијели свијет, у сасвим противном правцу, нема тога што ће их

омести, а да се, а прије, а послје не сукобе. Тако хоће зао удес.

Ви сумњате? не вјерујете?

Може вам бити: чујте свакако коначне ове приповијести.

(Свршиће се).

Марко Цар

МАТИ ИВАНА ТУРГЕЊЕВА

По мемоарима њезине поћерке написао Мишел Делин

С француског превео Д. Јеврић

(Наставак)

XI

Патње Ивана Тургењева — Његова препирка са матером — Госпођа Тургењевљева и критика — Неколико светлих дана у нашем тужном животу

Од то доба беше лице Ивана Тургењева увек замишљено и невесело. Ни налик на онога, кад је још младић био. Често се препирао са матером због њених жртава, које је он увек у обрану узимао. Једном сам и ја била у соби, кад се тако препирали њих двоје, па ме је мати и покарала за то, што се ја у те ствари мешам.

Једаред сам из своје собе, која је била до материне, чула овај разговор:

— Ја не знам шта ти хоћеш да кажеш... Ја те не разумем... Моји људи да зло живе?... Шта би они још хтели?... Зар нису сити, добро одевени и обучени?... Па ја им још и плаћам. Кажу ми, која још госпоштина плаћа својим робовима?... Де реци!

— Ја не велим, да су рђаво одевени и да гладују, одговори Иван Тургењев; али сви стрене пред тобом.

— Но? Па шта онда? повика госпођа гласом, који изражаваше: „Зар не треба тако?“

— Али, само мало промисли, какав је то живот у човека, који целог свог века стрени пред неким, који осим страха ни за што друго не зна? Њихови су се дедови и оцеви тебе бојали, стрене и они, па ће и њихова деца стренити од тебе.

— Каква стрепња? Шта хоћеш тим да кажеш? запита мати љутито.

— Та за Бога, кад човек ни за један час није господар свој? Кад је данас овде, а сутра на хиљаду врта далеко одавде, како ти кад падне на памет... то није никакав живот.

— Ја те не разумем.

— Чуј, мати. Можеш ли ти, ако ти је воља, кога твог роба ма куд прогнати?

— Да богме да могу.

— Ето видиш. Разумеш ли сад, на што се ја жалим?

— Али ја ћу прогнати само онога роба, који је крив.

— Но, ако и није крив, ти га можеш прогнати, ако ти дође у главу.

— Тако је. Ако хоћу, и могу!

— Видиш дакле, да је све истина, што ти ја непрестано говорим. Теби роб није човек, већ ствар.

— Ти би дакле хтео, да их ослободим?

— Не! Причекајмо још мало... ја још не захтевам то од тебе... још није томе време.

— Не ће никада ни доћи! одговори мати.

— Хоће! За цело ће доћи! повика Иван Тургењев љутито и оштрим гласом, и стаде ходати по соби.

— Седи! Ја не трпим, да ми се хода по соби, рече госпођа Тургењевљева, утишавајући га. — Моји људи несрећни! продужи увређеним, гласом. Ко ти је то казао?... Како бих могла њима управљати, да ме се не боје?

— Може се њима управљати и без страха; па онда има и друго шта, а не само страх. Како да ниси могла ти, која тако добро познајеш свет, опазити код њих толико оданости и верности спрам тебе?

— Богме, Иване, ти си луд! Ко ти је казао, да ја моје људе злостављам?

Осетих, да ће ме снага да изда. Ја сам сама мом добром брату казивала о свима бедама, што су их претршили Агата и њен муж, па ми дође у памет, да не ће можда он о њима говорити. На један мах обузе ме та мисао, и видех, какве

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

би могле бити последице. Зграбих прву књигу, која ми дође до руку. Сећам се, да су то биле „Карикатуре“ од Гранвија, и уђох у материну собу, не бих ли прекинула тај разговор, и да крадом дадем знак Ивану Тургењеву.

— Мати, могу ли узети ову књигу? запитих, а обетих, да сам пребледела као крпа.

— Што си дошла овамо, да нас збуњујеш? продере се она. Зар не видиш, да имамо посла? Одлази!

Ја се повратим у своју собу; али ме мати позове натраг.

— Ходи овамо!... Шта ти је? Ти си бледа.

— Није ми ништа, мама.

— Како ништа? Ти увек лажеш; блеђа си од моје мараме. Боли ли те штогод?

— Боли ме глава.

— Ах! Глава те боли? Онда дај ми ту књигу, па одлази!

Издих, али остадох један час на вратима, не бих ли привукла на себе пажњу Ивана Тургењева; али је он сео, спустио главу и наслоњено је на руке, те ме није ни погледао. Срећом мој страх не беше оправдан. Наш драги Иван Сергијевић беше и сам увидео, да је далеко забрздио. Мати хтеде да настави разговор.

— Но, па кажи ми, шта си чуо?

— Нисам чуо ништа особито, рече он. Кажујем ти само оно, што сам сам оназио. Ја видим, да је роб престао бити човек и да му се стање не да поднети.

— Али за што? наваљиваше госпођа Тургењевљева.

— Манимо се тога разговора.

— Па за што си ми онда говорио?

Кад је Иван Тургењев увидео, да му мати иде на то, да јој и по други пут каже, шта је чуо, он окрене разговор.

— Ја бих рад да с тобом говорим о брату Николи. Зашто му ускраћујеш средства за живот?

— Ето га онет! Он може имати све, што му припада. То зависи само од њега, а ти то добро знаш.

— Али он не може оставити своје жене и деце.

— Дакле ти хоћеш, да пристанеш на ту женидбу?

— Па за што не?

— Ја видим, да си ти са свим полудео.

Госпођа Тургењевљева стане грдити свог старијег сина, а по том се њена љутина окрене

на Ивана. Пребацивала му је цео његов начин живота. Нађе у њега нову кривицу. Иван је саопштио матери, да су критичари писали о његовим делима.

Било да госпођа Тургењевљева није добро знала, шта је то литерарна критика, било да је хтела да тражи повода свађи са својим сином, тек она изазва ужасан приказ, који се заврши лекарем и капљицама.

— Шта-а? Тебе, племића, Тургењева усубују се да критикују?!

— Али, мати, ако ме критикују, то је знак, да нисам остао неопажен, да нисам нико и ништа, о ком нико не говори.

— Како те опајају? Руже те; држе те за будалу, и ти си тиме задовољан! Ох! Та што сам узимала учитеље и професоре? Један ме остави због жене, а други, мој мезимац, мој Велијамин, да постане списатељ!

Ето сад нова потока суза, јецања и пове дрхтавице.

Иван Тургењев стаде љубити материне руке, трудећи се, да је умири.

— Доста је, драга мати. Умири се! Опрости ми!

— Како се могу умирити? Како да не плачем? Како да не проливам сузе? Ето онет говориш, да хоћеш, да идеш у туђ свет.

Преклињала га је да се жени, да се окане пискарања, да ступи у војнике, као и други племићи.

Ови тренуци беху најтежи за несрећног романејера. Ћутећи оборно је главу, не знајући, шта ће да одговори на материна пребацивања. Лице му изражаваше очајање, а погледе је окренуо на страну.

Дани, које је Иван Тургењев проводио у средини нашој, беху једини, који оживљаваху наш тужни живот неким радосним задовољством. На несрећу нашу Иван Тургењев постаде чувен. За њега се већ почело отимати у свету, те то беше врло ретко, кад су нам га остављали. Па ипак је посвећивао својој матери сваки дан цело пре но дне.

Особа, која је најтеже осећала, кад њега нема, беше нека доста лепушката госпођа, у коју је некада наш романејер био заљубљен. Тада беше он скоро још дете, а његова страст није ни мало даскала амбицији његове лепотице, која се није ни освртала на заљубљеног ђачића.

Али кад младић дође из иностранства са свом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

дражи потпуна, па и славна човека, она се на један пут сети, да је тај исти Тургењев некад за њом уздисао.

Која жена не ће покушати, да ли јој дражи имају још ону пређашњу моћ?

Док је Иван Тургењев био код куће, долазила нам је та госпођа врло често у посету, и врло се дуго задржавала код нас, али, на њезину жалост, без икакве користи.

Ако је она из јутра дошла, Иван Тургењев, који је тада бивао код матере, одмах се изгуби, и није се више показивао, докле је год трајала та посета. Ако је дошла у вече, после ручка, њега већ не беше код куће.

После више безуспешних покушаја, да њега застане код куће, лена се госпођа одважи, да нам дође између шест и седам сати у вече, надајући се, да ће затећи Ивана Тургењева, пре него што оде у друштво.

Та жена, ма да је већ имала четрдесет година, беше још врло лепа. Тога вечера беше за њене године неприлично обучена. Имала је на себи белу хаљину од муслина са ружичастим појасом и богат огртач од црне чипке; око главе је савила ипањолеску мараму, и то јој је дивно стајало.

— Дођох, госпођо, да видим како вам је, рече улазећи. Ви ћете извинити, што сам овако, по сеоски, лагано обучена. Морала сам са сестром у парку провести вече; па како је јака омара, то не могах трпети на себи ништа топлије.

Госпођа Тургењевљева учини се, као да се задовољава тим разјашњењем, ма да је врло добро знала, кога се тиче то „сеоско, лагано одело“.

Она јој ласкаво одговори:

— У њему сте тим лепши. Сад ме подсећате на себе, кад вам је било седамнаест година.

Но то лепо одело доведе је ипак само до неудаће.

Тог истог вечера требали смо ја и Иван да се на коњу прошетамо кроз парк и ми већ бесмо спремни. Моја пратилица, госпођа Кредерова, већ је метнула била шешир на главу и навукла рукавице, па ме је у колима чекала.

Иван Тургењев дође са свим обучен из своје собе, са шеширом у руци. Остаде једно четврт сата у дворани, рече неколико учтивих речи гошћи своје матере, па се окрену к мени:

— Но, драга Варија, хоћемо ли? Већ је седам сати.

Сутра дан је госпођа Тургењевљева у шали

пребацила свом сину његово понашање према лепој намигуши.

— За жену, која је у четрдесетој, још је она добра. Она је тебе ради све чинила, а ти се ниси ни мало показао љубазан према њој.

— То је истина, рече Иван; али кад сам ја за њом лудовао, био сам још деран. Шта ли писам онда патри!... Опомињем се, да ми је хтело срце да искочи из груди, кад она прође поред мене; али је то срећно време прошло! Сад више не познајем такве љубави... ја немам више оне младићске ватре. Пропла је она љубав, која се задовољава једним погледом, једним цветком, што јој из косе испадне. Ја бежах срећан, кад само могах да подигнем тај цветак, и нисам ништа више тражио.

То беше једино срећно време, које ми је мало разгалило последње месеце мога живовања код госпође Тургењевљеве.

ХП

Породична драма — Невоље Ивана Тургењева —
Поклон поруге ради — Очајна одлука

Моје последње успомене на кућу госпође Тургењевљеве боне су и тужне. У овој породичној драми, коју ћу сад да испричам, беше за мене као неки благ мелем оно дубоко поштовање њених злостављаних синова, које они увек указиваху својој матери за њена живота, и њезиној успомени после смрти јој.

При свем оном суровом поступању њену према синовима они ипак остадоше онако исто послушни, као и пре, и беху свагда готови, да јој докажу своју љубав, коју је она непрестано одбијала.

Ево, шта се међу њима догодило.

Беше то јулија месеца. Никола Тургењев беше још увек у тешким околностима. И он и његова жена беху болесни, а то их је стало велика трошка.

Иван Тургењев био је и сам сиромаш, те није могао послужити своје пријатеље ни чаном, вина. Колико је пута био принуђен, да узјами тридесет или педесет копјејака од Лава Иванова или Порфирија Карташева, да плати кочијашу, који га је довезао.

Те неприлике принудише оба брата, да се обрате на своју матер. Најучтивљивим и најпокорнијим речима мољаху је, да им одреди сталан приход, да би, рекоше, могли своје трошкове подмиривати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.R

Мати их еаслуша без икаква знака задовољства, шта више, признаде и сама, да је потребно, да имају сталан приход.

Иван Тургењев поче први да говори о том.

— Ја те молим за ту милост, не толико себе, колико Николе ради. Ја могу како тако животарити од мојих новела и превода; али он нема никаквих извора за живот. Још мало, па не ће имати шта ни да једе.

— Ја ћу све учинити, све, што ми је могуће. Ви ћете обојица бити задовољни са мном! одговори мати.

И заиста, тај исти дан издаде налог свом главном управитељу, Лаву Иванову, да напише на обичној артији две даровнице, по којима даје свом сину Николи добро Сичево, а свом сину Ивану Кадноје.

Те две даровнице беху написане код куће, без законске формалности.

Госпођа Тургењевљева даде дозвати оба сина и прочита им ова два акта.

— Сад сте, ваљда, задовољни са мном? запита их.

Никола је ћутао, а Иван одговори:

— Без сумње, мати, да ћемо бити врло задовољни а и захвални, ако дадеш, да те даровнице и власт потврди.

— За што?

— За што?... Па ти врло добро знаш, шта треба радити, ако имаш намеру, да нам та добра поклоним.

— Ја те не разумем, Иване. Ја вам дајем сваком по једно добро; па шта би још хтео? Заиста те не разумем.

Она је сваки пут употребљавала тај израз, ма да је врло добро разумела.

Никола је ћутао, а Иван изиде на поље.

— Шта би ти, Никола, рекао на то? запита га мати увређеним гласом.

Никола устаде, хтеде да говори, али се пре-домисли, па и он изиде на поље.

Синови госпође Тургењевљеве имали су потпуно право, да буду незадовољни својом матером, шта више, да се нађу и увређени њеним поступком.

Они су чули од настојника Лава Иванова, да им је мати то исто јутро послала налог настојницима тих добара, да с места, ма по коју пену, продаду не само сву рану, што је има, него и ону на струку, па да јој одмах пошаљу

новце. На тим добрима, дакле, не остаде ни семена за усев.

Кад су синови отишли, мати се затвори у своју собу са настојником, и даде преписати обе даровнице.

Пред вече рече ми мати, да одем до Николе, који је у комшилuku становао, и да кажем браћи, да их она у осам сати очекује.

Застадох целу породицу за столом. Браћа изгледаху као убијени; Николина жена уплакана. Видела сам, да је јело донесено, само да је ту, јер га нико ни дирнуо није. Иван Тургењев беше тужан, али миран. Његов брат, који је био жестоке нарави, чунао је косу, кад је говорио о свом положају.

Рекох браћи, за што сам дошла. Иван ме запита, јесу ли даровнице измењене, и је ли дошао и одветник. Морадох им рећи праву истину. Списи су преписани, а од власти није нико био, а не може се ни по чему судити, да госпођа Тургењевљева има намере, да даровнице даде легализовати.

Никола је највише трпео у овој невољи. Сузним очима рече, да ће отићи у Тургењево, а то беше својина његова оца, на коју је имао право да је иште од матере.

После кратког саветовања, у ком сам и ја учествовала, браћа се договорише, да оду матери.

Кад сам се повратила кући, мати ме запита:

— Но?

— Доћи ће.

— Шта велe?

— Ништа. Били су баш за ручком, кад сам ја дошла.

— Па ваљда су ма о чему говорили?

Госпођа Тургењевљева угре на мене тако строг поглед, да га нисам могла издржати.

— Што не говориш? Шта ти је? Ти нешто знаш.

То беше за мене и сувише. Призор код моје браће, где сам се усиљавала, да не бризнем у плач, да не бих материну пажњу изазвала, а после тај за мене ужасни испит, моји живци не могаху поднети. Грло ми се стеже. Осетих неку врућину, која ме стаде гушити. Ја вриенух. Мати дотрча до мене. Узех је за руку, хтедох већ да све кажем, што сам чула... Кад ми на један мах удари крв на уста.

— Порфирије! Слуге! Брже! Брже!

Госпођа Кредерова дотрча и спусти ме на дп-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ван. Дођох к себи, по што ми наш лекар даде неке капљице.

Том случају имам да захвалим, што ме избави од последица овог разговора. Мати ме остави опет на миру, али се њена љутина окрену против моје пратилице.

— Шта има ново? Ви морате знати. Ви сте с њом били тамо.

Ма да је добила негативан одговор, она је непрестано наваливала на њу, да сазна, шта се догодило?

Срећом мојом Порфирије ми рече, да одем на балкон на свеж ваздух.

У осам сати дођоше оба брата. Ја сам их очекивала, јер би ми врло тешко било, кад би они посумњали, да сам издала њихов разговор, а нисам ни сумњала, да ће их мати испитивати за узрок моје кризе. Нисам се преварила.

— Шта се то збило код вас? запитала их је, како их је угледала. Варија је дошла од вас бледа, и крв јој је ударила на уста. Шта се дакле догодило?

— Није ништа, мати. За ручком смо били расположени, повиках, пре него што би Иван или Никола проговорили.

— Ђути! повика мати. Тебе нико не пита. Одлази одавде.

Ја се удаљих умирена. Браћа су ми била обавештена, да мати ништа не зна о њиховој намери.

Иван Сергијевић пође за мном. Колико се видело на његову лицу доброте и саучешћа! Узме ме за руку па погледом ме чисто питаше.

— После, после! прошаптах, показујући му дворану, у коју се он поврати.

Довесоше чај.

Госпођа Тургењевљева жестоко је мешала кашичицом, и разлагала карте за игру.

Неко време ћутасмо сви. Осећасмо, да ће се нешто догодити; али шта? Нико од нас не би могао рећи, шта нам је управо претило; али смо уверени били, да ће бити нешто ужасно.

На послетку zazvoni госпођа Тургењевљева.

— Доведи овамо настојника! заповеди се бару.

Кад се Лав Ивановић указа на вратима, рече му она оштро:

— Донеси!

После неколико тренутака предаде настојник госпођи на тањиру два свежња. Мати прочита

натпис а по том предаде један Николи, а други Ивану.

Прође тако једно по минута. Обојица примише листове из руку материних. Иван Тургењев се мало удаљи од стола.

— Та прочитајте те даровнице! рече им мати нестриљиво.

Синови послушаше.

У сред мртве тишине чуло се само шуштање артије.

— Но? Зар ми не ћете ни захвалити? рече на послетку мати, па пружи десну руку Николи а леву Ивану.

Никола је ћутећи пољуби; Иван се не маче с места; можда није ни видео пружене му руке. После једног тренутка устаде, дође до отворених врата од балкона; изиде на балкон; али, као да се на нешто одлучио, приближи се матери.

— Лаку ноћ, мати! рече благим гласом, као што јој је још као дете желео. Ни једном речи, ни једним погледом не одаваше, колико га је болела та комедија, коју је мати с њима терала. За тим, као мало дете, поклони се матери и пољуби је у руку.

Она, по свом обичају, прекрети сина а Иван изиде на поље, не погледавши никога. Оде у своју собу.

Никола, као у чуду, остаде на истом месту, где је и био.

Кад сам ја дошла, да јој зажелим лаку ноћ, она је играла наспјанса, руке су јој дрхтале, обрве су биле скупљене, чело намрштено, бесни погледи, што их је бацала на карте — све то одаваше буру, која је у њој беснела. До сад је увек показивала велику бригу за моје здравље, али сад није ни опажала, да сам ја пред њом.

Кад сам ја изашла, устаде и Никола, и оде свом брату.

У кући погасише свеће, а мати оде у своју спаваћу собу. Њена собарица дође, да јој, по обичају, протре ноге; али је она отпусти.

Међу тим се моја браћа сложише, да потраже своје право на имање свог оца. Они мудро доконаше, да не оду на то добро пре него што им га мати уступи. Бојаху се, да их тамошњи људи не ће лено предуерести, па, ако би их баш лено и предуерели, мати би им се окомила на оне, који би их поздравили добродошлицом.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Да је ствар остала на томе, синови не би ништа пребацивали матери, нити би одустали од оног свог држања према њој, а и она не би била

изазвала свог сина Ивана, да га остави стрпљење, нити би га изазвала, да јој све искаже, што му је на срцу. (Наставиће се)

ПОУКА

Ј А Р Е Б

Уочи светога Саве на три дана подигао се ловац с пушком у лов на птице, па како се Дунав код Земунa и ове године заледио, прешао је јамачно са страхом преко леда, те је у оној шумици на банатској страни покренуо осам комада. *Пуц, Пуц*, падоше двије на земљу. Једна од њих бјеше „мала пољска јаребица“ или „шкрга“; а шта је она друга, то не знаде ловац, и ако већ двадесет и шест година ловак лови по земунској околини.

Сјутрадан ето ти га зором к мени, а е птицом у руци.

— Које добро? питам ја њега.

— Убио сам јаребицу, а није јаребица.

— Право и велите, да није наша јаребица, јер у ове су птице „црвене ноге, кљун и око очију“, а и перје је друкчије боје.

Будући да и други ловци казују, да осим *шкрге* [*Perdix perdix* (L.)] нијесу ни једну другу врсту јаребице у реченом околину ни видјели ни убили, наумио сам, да упознам ловце и по другим крајевима са овом ријетком птицом, а уједно да их замолим, нека нам јаве, ако им која падне шака. Рекох, да је ова птица ријетка по Сријему и оближњим крајевима Баната, та и *Етингер* је не напомиње;¹ а и др. *Ј. Панчић* пише: „За две последње јаребице са *црвеним* пегама (*Perdix rubra* Briss. и *Perdix graeca* Briss.) не знам да ли се обе или која од њих двију у нас налазе, а виђао сам их на више места у Србији и разбироа за њих од народа.“²

Метнувши *шкргу* на страну, остају нам по најновијем договорном називању од рода *Saccabis* три врсте:

Saccabis rufa (L.) . . . Rothhuhn,
Saccabis saxatilis (Meyer). . . *Steinhuhn*, и

Saccabis petrosa (Gm.) . . Klippenhuhn.³

Др. А. Фрич вели, да је средњу врсту — *Steinhuhn* — видио у хрватском приморју код Новогa близу обале, а с прољећа баш кад је бјеснила буре.⁴ Професор *Брусина* каже нам: „Јаребицу *гривну* нађеш почевши од Хрватскога приморја кроз цијелу Далмацију и по свим отоцима а више пута их видјеше и два пута убише и у Которској околини и у Црној Гори.“⁵ Наш генијални Вук чуо је у Спљету за птиче име „јареб“, те је њему јаребиста птица, што и свеучилишном професору Брусини „*jarebica grivnja*“, а Фричу „*Steinhuhn*“. За то сам ја и дао име *јареб* овој нашој новој знаници; а да је она доиста та врста, увјерићемо се на мах.

Чули смо, да су у јареба „*црвене ноге, кљун и око очију*“. Иза горњегa кљуна поређано је ситно *црно* перје, и то на шире него ли између крајева доњегa кљуна; а црни се малко и у куту између кљунова. Од црнога обруба горњегa кљуна ударила је узана а *црна пруга* изнад црвенога очнога колута. Иза очију искочио је малко по један чуперак више смеђа и посавијена перја; ја бих рекао, да су ово „ушке“, и ако Панчић истиче да у јареба *нема* ушка. По врх надочне црне пруге види се бјеличаста стријека; а испод ње, на низ врат, спустила се „бијела“ пјега, но није са свијем бијела, више је замрљана. Пјегу ову опточила је *црна огрлица* или *гривна*, па од ње изведоше јаребу име „*гривоч*“ и „јаребица *гривна*“. Жао ми је, што је овај примјерак на том мјесту кваран, те не могу да испоредим ову огрлицу са описивањима орнитолога. Иначе је перје по глави, низ врат и низ полеђину, па и испод

¹ Srijemsko-Slavonsko-Hrvatske divje životinje, zvieri i ptice. Zeman 1857, стр. 174.

² Птице у Србији. Београд 1867, стр. 56.

³ Glasnik hrv. naravosl. društva, Zagreb 1890, стр. 82.

⁴ Naturg. der Vögel Europa's, Prag 1870, стр. 284.

⁵ Glasnik hrv. naravosl. društva, Zagreb 1891, стр. 79.

огрлице готово до половине трбуха *пене-ласто*; по испред крила а наоколо претежнија је црвенкасто-смеђа боја.

Стражњи дио трбуха па све до репа жути се као рђа. Али главно обиљежје ове птице јесте перје, што је порасло по боковима, а твори оне красне шаре испод крила. Шаре ове не састају се посред трбуха, јер их раставља оно жућкасто перје. Свако од ових *бочних пера из почетка је сиво*, и тек *ближе другог краја попријечено се најир је црни прутак*, до њега је опет *жут* као рђа и *пошири је*, а и с ове је стране приљубио се *уза жути прутак овет црни*. У гдјекога пера завршетак је *ијега*, која је *налик на полумјесец*, а *кестенаста је*. Нијесу црни пруги једне ширине и једна-

ко раздалеко, па за то су и жути пруги неједнаки у ширину; а и по боји не слажу се, јер је час загаситија час отворенија.

У репу има јареб *шеснаест* пера; а што се тиче крилних пера, осим првога остала су са спољашње стране *чије*,⁶ а испод врха, *цјегава*, и то рђасто.

По овим биљезима поуздано ћемо моћи распознати јареба и у сто других птица, па биле и оне двије еродне му врсте међу њима. Припазимо дакле на њ, па ћемо тек онда одлучити, да ли је он за цијело тако риједак гост по крајевима око ушћа Тисе и Саве, и ако ни свакидањим ловцима за толико година не дође никад на очи.

⁶ Чија је оно у пера, што се с бадрлице чија или чења.

Мојо Медић

ИСАК ЊУТН

(Isaac Newton*)

(Наставак)

13. Навео сам, како је *Њутн* морао да прибегава новим помоћним хипотезама, да протумачи неке појаве у светлости за то, што је теорију светлости узео на рђавој основи. Овде ћу навести два примера, из којих ће се лако видети невоља великога научника.

Да би *Њутн* протумачио преламање светлости, морао је узети: у провидним телима има међу делићима доста великих простора, који делићима светлости пута дају и молекули тела привлаче делиће светлости, отуд и мора светла зрака да промени правац, кад кроз тело пролази. Међу тим, колико данас узимају научници, да има мањих већих празнина између делића у телу, не узимају, да икаква привлачења има између светлости и делића тела; не могу по данашњој теорији ни узети.

Да протумачи границе међу појединим бојама у сунчеву спектруму, узима *Њутн* хипотезу, да постоји аналогија између боја у светлости и између тонова у музици. И ово се морало напустити, јер се рачуном нађене границе не слажу са директним посматрањем.

Неки говоре, да је *Њутн* измислио и справу за мерење кута, такозвани секетант са огледалом; други овет приписују ово Хуку. Међутим

стоји, да је прва овака справа начињена 1731 године а начинио ју је Хадлеј.

14. Хотимце сам узео оптику на прво место у раду Њутнову на физици, јер је то најважније и најпотпуније обрађено дело, сада ћу по нешто само изабрати и из других физикалних дисциплина, у којима долази име Њутново, и општи, тумачења и закони.

У Њутнову делу, које је под именом „Philosophiae naturalis principia mathematica auctore Is. Newton, Trinit. coll. cantab. socio. Matheseos professo- re Lucasiano et Societatis regalis sodali“ поднео краљевском друштву 28 априла (8 маја) 1686 године и које је изашло на свет у мају 1687, долазе принципи, који се данас узимају у динамику и у астрономију. Дело је подељено у три књиге: прве две расправљају опће законе о кретању а трећа је примена тих закона на васелену и кретања по њој.

Томзи и Те (Thomson и Tait) кажу у својој „Теоретичној физици“, да су у уводу у „principia“ изнесене основе динамике у врло јасном облику. Дефиниције, основна правила и законе кретања треба тек нешто попунити децијим истраживањима и разјашњавањима на да потпуно важе и у наше доба и да су много бољи „увод

* У бр. 3 у т. 2 треба да је у другом реду дошло после или још ово: 4 јануара а неки имају и

у динамику“, него што је то данас у многим и бољим школским књигама.

15. Њутн је изрекао први, да је маса у тела пропорционална са волуменом и густоћом; по ово више даје појам о густоћи. Важно је, да овде додамо, како Њутн мисли, да оно, што се налази слободно у телу међу делићима му, не вреди узимати у рачун при одређивању његове масе или густоће.

Оштитима са шеталицом дошао је Њутн до правила, да је тежина у тела практична мера маси.

По Њутну је мера снази квантитет кретања за јединицу времена, а квантитет је продукт из масе и брзине. Данас се обично каже место квантитет брзине — величина кретања.

16. За кретање тела има три главна правила, која се пеказују и данас скоро онако исто, као што их је Њутн пеказао. Оба столећа, што протекоше, од како је Њутн поставио ове законе, нису ништа на њима битно мењала; шта више није се ни потреба показала за какву измену.

Прва два закона нашао је већ Г. Галилеји а и трећи је био познат већ пре „Principia“ у другом облику само. У једно време покушаше, да други закон раставе у два, те добише од другог закона други и трећи у динамици а трећи Њутнов закон нанустише, јер се он у сваком динамичном проблему директно примењује. По сви ови мораше се опет вратити Њутновим законима, јер и принципи д' Аламбертов (D' Alembert), који су били усвојили, није ништа друго већ Њутнов трећи закон но у другом облику.

Закони Њутнови за кретање јесу основна правила; изведени су опажањем, оштом, закључивањем.

17. Кад су научници, по Г. Галилеју, почели тражити свуда у природи неке правилности и све појаве сличне груписати па их свађати под оне законе, дошао је брзо ред и на појав кретање. Већ сам Галилеји је упознао још 1602 године два принципа кретању, но их је Њутн пеказао у одређеном виду у књизи својој „Philosophiae naturalis principia mathematica“ па се и данас тако узимају у динамици као први и други закон међу она три основна закона за кретање. Закон први гласи:

„Corpus omne perseverat in statu suo quiescendi vel movendi uniformiter in directum, nisi quatenus illud a viribus impressis cogitur statum suum mutare“. То ће рећи „Свако тело остаје у својој

мирном стању или у једнаком кретању по правој линији, осим ако га не натерају спољне снаге, да своје стање промени“.

Закон каже, да никакве промене не бивају без узрока, да се промена збива са телом, а не у телу, у његовој материји. Даље читамо у овоме закону и то, да тело само од себе никакве промене у својој кретању није кадро извести, тек с поља неки узрок мора доћи, па да промени телу стање.

О истинитости овога закона уверавамо се у животу непрестано: тело се миче, не ће стати, док га неко или нешто не заустави; тело стоји, не ће се кренути, догод га неко или нешто не крене. Мора дакле с поља доћи неки узрок, да телу стање промени. Узрок тај у физици зовемо снагом

У животу је пуно примера, који се једино под овај закон свести могу, који се дакле овим законом тумаче. Пример један нека буде доста за све: Стојите у коли, а и коњи стоје мирно; кочијаш ошине коње, они тргну, а ви хоћете да паднете или баш и паднете, но свагда натраг.

Цео први закон стоји у некој противности са науком старих филозофа, који су узимали да је кретање по кругу најсавршеније.

18. Друга половина првога закона чисто изискује нов закон и зависност кретања од снаге. Ми већ напред питамо, у каквој је вези кретање са снагом, с тога нам је и дошао одговор у другом закону:

„Mutationem motus proportionalem esse vi motrici impressae et fieri secundum lineam rectam, qua vis illa imprimitur“. Каже: „Промена у кретању пропорционална је са снагом покретачицом и свагда је у правој линији, у којој и снага утече“.

Овај закон у нешто се данас мења у првом делу својој, док му други део са свим остаје, као што је и овде наведен. Данас се „промена у кретању“ замени са акцелерацијом, јер акцелерација, по данашњем схватању и дефинисању, и представља промену у кретању. Закон други дакле почиње данас овако: акцелерација пропорционална је са снагом покретачицом, и т. д.

Што је дакле снага јача, већа је акцелерација; са слабијом снагом имамо и мању акцелерацију.

Из другог дела овога закона видимо, да акцелерација зависи само од правца снаге а никакво од тога, да ли снага хвата за тачку ближе

или даље у њену правцу, а то значи, да снага може хватати ма за коју тачку у правцу њенога утецаја. Пример нека буде: ужетом вучете што, те је свеједно а ухватили за уже или ближе или даље од онога, што вучете.

19. Трећи Њутнов закон говори о акцији и реакцији. Свакоме је познато, да акција увек изазива реакцију. Пута овоме закону крчили су неки научници и то баш савременици Њутови, међу њима био је главом и Хајгенс но ипак је принцип тек *Њути* подигао у ред динамичних принципа. По њему се и зове трећи Њутнов закон и он га је исказао овако:

„Actioni contrariam semper et aequalem esse

(Наставиће се)

reactionem, sive corporum duorum actiones in se mutuo semper esse aequales et in contrarias partes dirigi“. То значи: „Утецају је свагда противан и једнак противан утецај или утецаји два тела једнога на друго увек су једнаки а противног су правца“.

Њути сам у своме коментару за трећи закон каже, да су и акција и реакција просто снаге.

Кадгод дакле једно тело утиче на друго, и ово враћа утецај и то по величини једнак а противног правца. На столу стоји какав камен; он притискује сто, но сто му враћа мило за драго: одушире се и не да му да падне.

Ст. Милованов

КЊИЖЕВНОСТ

„ЈЕЗИКОСЛОВНЕ“ СИТНИЦЕ

Мислио сам какав да дам натпис овому мојему чланку. Мислио сам, па сам на једно смислио, а то је: „Језикословне“ ситнице. Пре седамдесет и пет година с тим натписом изашла је књижица од Милоша Светића (Јована Хаџића), којом је приметно кавгу са Вуком Караџићем о правопису и језику српском. Прво с тога узео сам тај натпис, да се сетимо оних времена, кад су наши стари бој били за српски правопис и српски језик, а Хрвати још се несу досетили да је српски језик њихов језик, него су писали кајкавски, који је дијалекат словеначкога језика. Срце Хрватске Загреб и његова околица говори кајкавски, па како се може и помислити да Хрвати друкчије пишу него што им народ говори. Боже мој! онда су Хрвати кајкавци били, кад се Вук са Милошем Светићем клипка вукао о правопис и језик српски. Несу онда ни сањали о српском језику да је њихов. Онда природњаци несу још знали за неко морско чудо, које се зове Старчевић. Тек се сад за то чудо сазнало, које ће Хекел описати у најновијем издању своје „Природне историје постања“. Неје се онда знало за некога морскога Пасарића, који у најновијем *Viensci* овако пише о Србима: „Ово је само за оно створење, што се крсти српским именом, да оно разумије и чита“. Неје се онда знало за све то и Срби

су мирни били од своје браће Хрвата. Хрвати су онда били задовољни са својим кајкавским дијалектом. Али куд сам ја отишао говорећи о натпису овога чланчића! Можда ће ми ко казати: Па неси ти морао тога натписа узети, могао си ти лепши натпис за свој чланак наћи из савремене књижевности. Та ено ти „филологичко иверје“ славнога Хрвата дра Т. Маретића. Ја бих истина узео овај натпис, само да је добар. Али шта ћу кад није добар, кад је погрешан. За то зна и госп. Броз. Да је овај натпис коректнији по обличју својем од онога пре седамдесет и пет година, ја бих га заиста употребио. Али није него је тако исто погрешан као и онај пре седамдесет и пет година, зато баш овај по својој старини има више вредности од „филологичкога иверја“. Ја сам дакле изабрао натпис: „Језикословне“ ситнице. Прошло је као што рекох седамдесет и пет година, како се заподела кавга о правопису и језику српском, а још три четири године па ћемо славити педесетогодишњицу, како је борбу свршио неумрли Ђура Даничић својим „Ратом за српски језик и правопис“. После по века сетили се Хрвати да од тога српскога правописа скухају за себе неку кајгану. Боже мој! чисто ми је смешно, кад сам пре некоји дан угледао књигу *Hrvatski pravopis*, што га је написао *Dr. Ivan Broz*. Данас после по века, како

су Срби uglavili себи правопис, после тридесет година, како се у нашим српским гимназијама у Карловцима и Новом Саду завео Вуков правопис, данас пишу Хрвати за своје гимназије о правопису. Па кад се добро човек загледа у књигу „Хрватски правопис“, онда мора из дна душе сажаљавати оне коловође хрватске, који немају образа него се бацају блатом на највећу светињу нашу, на наше славно и лично име српско, којим се сваки Србин горди и поноси. Отворите тај „правопис хрватски“, преврћите га, па ћете у њему наћи како професори морају да уче своје ученике, наравно у хрватским гимназијама, да се ваља читати *ц* а не *џ* а, *к* а не *џ* а, јер ово значи ученик, да се чита *ћ* елав а не *ч* елав, да се говори *ч* уство а не *ћ* уство. Ту ћете наћи све речи, које почињу са *ч*, са *ћ*, са *џ*, са *џ*. Ту ћете наћи све речи, у којима се пише по јужном говору *ије*, а у којима опет *је*. Речју ту ћеш наћи у том Hrvatskom pravopisu то, да је писан за ону децу, којој језик српски или као што би Хрвати хтели хрватски језик није матерњи језик. Тако се књига могла написати само за страну децу, којој није српски језик матерњи језик. То се из „Hrvatskoga pravopisa“ јасно види. Па тако и јест у ствари. Знајте ви то, господине Клајићу, господине Пасарићу и како се ви сви старчевићевци зовете! Можете ви испитивати прошлост колико хоћете, можете ви тражити име Хрват у Грчкој, по Балканском полуострву, можда ћете га наћи и у Тунгузији, али то вам ништа не помаже. Садашњост, садашњост, та говори. Садашњост говори да ви и ваша деца не знате тога језика, који ви себи присвајате. Ви учите језик, којим пишете, од Срба, а то је српски. У српским гимназијама нема више правила за правопис српски него ова три: 1.) тврда сугласна стоје пред тврдим 2.) мека сугласна стоје пред меким 3.) *з* се претвара у *ж* пред *б*, *л*, *њ*, а *с* у *ш* пред *ч*, *ћ*, *љ*, *њ*. За српску су децу сасвим довољна ова три правила да знају потпуно правопис српски, а Хрвати ево сад имају двеста четрнаест правила, којима ће да муче своју децу. Сваки беспристрастан судија само из овога може лако видети да ви Хрвати учите своју децу нешто, што несудисала с мајчиним млеком као што су српска деца

свој српски матерњи језик с мајчиним млеком усисала, зато морате у гимназијама да учите да се ваља казати лијепо а не љепо, ђубре а не чубре и пишете читаве речнике од тих речи. Па и ви сами књижевници хрватски учећи своју децу да не ваља чубре него ђубре грешите пишући шуч мућ (вид. стр. 121. Hrvatskoga pravopisa). Какав је то знак? кажите нам! Зар ви мислите, да ми Срби не пазимо како се сваким даном све већма поправљате у језику пазећи како Срби пишу, а својих се наказних облика отресате? Та у најновије доба и наше погрешке примате, јер не знате разликовати добро од рђавога. Има речи у српској књижевности, које су до данас задржане из перијоде српскога макаронизма, из славеносрпске перијоде. Па и те речи данашњи књижевници хрватски примају држећи да је све добро што Србин пише. Тако ћете наћи у „Хрватском правопису“ лицемјерац, сјеверство, чувство, све речи из славеносрпске перијоде, које Хрвати несудисалавали, али их данашњи нови књижевници њихови заводе држећи да су добре, кад их Срби пишу. Господе књижевници хрватски! немате право што тако поступате спрам Срба, кад су Срби ваши учитељи, кад све што знате српски, научили сте од Срба, из српских народних песама, из дела неумрлога Вука и Ђуре Даничића. Али да пређемо сад на „Хрватски правопис“ од дра Ивана Броза. Тај је правопис шарен. Он назива пређашњи правопис шареним, али је и његов доста шарен, што се ми заиста морамо чудити. Осим шаренила има у њему и онаких ствари, које не спадају у правопис, него у науку о гласовима и у науку о облицима. Тако на стр. 17. где се пише *ћ* н. п. у *глоћем* од *глодати*, *вићен* од *видјети*, *сјеђах* од *сједјети*. Па тако исто нема места у правопису, где се пише *а*. На стр. 17. 18. вели се у ген. множине код *придева*: *великих*, у *имперф.* *мољах* и т. д. Зар то спада у правопис? Да је г. Броз стао сасвим на становиште Вуково и Даничићево, не би се данас могла звати његова књига „Правопис Хрватски“, него наука о гласовима српским. Али се опет мора признати да је овај правопис бољи од пређашњег. Да загледамо мало у тај нови хрватски правопис.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Гласник за забаву и науку. Уредник професор М. Павловић. Власник-издавач: књижара Велимира Валовића. Год. I. Број 1. — Са разноликом, занимљивом, по не и са сваке стране непрекорном садржином изишао је 20 о. м. први број новог листа под горњим натписом. Састајемо се ту с милим знацима, с Војиславом, с Вл. М. Јовановићем и С. Д. Мијалковићем — ова тројица нам се приказаше чисто у свечану руху — па чак и са старим Ђоком Поповићем-Даничарем, који нам саопшти четири писма покојнога Ђуре Јакшића још из сретних старих времена мајке „Седмице“ а осим тога нас под натписом „Помени“ уз још неколико занимљивих података за српски културни паметар подсети на Јоксима Новића Оточанина, од чије се смрти навршило овог месеца двадесет и пет година. Остали, из којих се рекрутвала фаланга новог „Гласника“ — само се професор К. Стојановић и проф. М. Н. Пејчиновић (њих два с уредником свакако мисле да професорске дипломе и у књижевности дају бенефиција испитаности) не сакрише под псевдониме — нису нам до душе то, што Ђока Поповић, Војислав, Вл. М. Јовановић и С. Д. Мијалковић, али их већина показује, да — нису у гимназији били еминенти у класичким студијама. „М“ на пример, који је за своју „Љубав“ узео предмет из живота старих Грка и Римљана, вели по „Термопилу“ па „песмама о „Венусу“ па „календи“, Корад Рич (ко ли је то?) у свом „Младом пролећу“ говори о неком „фазису“ (пише он међу тим и „буџет“ и њему је Роберт Шуман „музикант“), а Ђ. С. у својој, иначе веома занимљивој козерији о „Шекспирову партнеру“ спомиње неког „Херакла“ и мисли да се комедија латински каже „Mistrio“. М. Н. најпосле, рефершући одишта трезвено и са доста доказна материјала о приказу Судерманове „Die Ehre“ у Београдском краљ. позоришту, вели: quod homines tot sententiae. Не мислимо заглављивати ове своје замерке, нити одбијати од себе неоснована прекоре, као да нас је на њих навела зла воља, изазвана стрехом од конкуренције, па ипак морамо рећи, да се из првога броја „Гласника за забаву и науку“ види озбиљна тежња уредничкова, да му лист са сваке стране буде леп и угледан. Па нека је сретно и у добри час по српску лепу књижевност!

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— Ђорђе Т. Мариновић из Бугојна у Босни јавља да је рад да изда двеста деведесет и три српске народне песме, које је скупио по околици Бугојна, Лијевна и Травника, како их онде момци и девојке певају „при разним пригодама“. Збирци је скупљач дао натпис: *Босанке*, забележио је, од кога је коју песму чуо, непознате је речи

САДРЖАЈ: Песништво: Младој познаници. Нека туге. Прва и друга љубав. Пошљедњи Бурић. Мати Ивана Тургељева. — Поука: Јароб. Исак Њути. — Књижевност: „Језикословне“ ситнице. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИШОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валовића у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

растумачно и свакој је песми дао натпис. Књига ће изнети петнаест штампаних табака, за претплатнике стоји 75 новчића а после ће јој књижарека цена бити 1 фор. Рок претплати траје до Цвети.

✠ Црногорски лист „Просвјета“ доноси у трећој свесци чланчић „О Врањинском манастиру“ а из пера Ф. Радичевића. У истој је свесци чланак М. С. Вукчевића о Кастрпотима.

✠ „Просвјета“ јавља, да је у Загребу изишло ново издање Качићева „Razgovor ugodni naroda slovinskoga“. То издање има 47 оригиналних слика, а радио их је В. Авдерле.

✠ У Београду је штампано осмо издање српске историје од Јоке. Ст. Марковића. Ово је издање удешено према новом програму

+ Од нове године добисмо у Београду стручан царински лист. Уредник му је Аца Миловановић, а име му је „Цариник“. Он је пре неколико година почео излазити, па престао. Ово му је друга година. Ми овај лист са садржине своје препоручујемо пажњи стручних читалаца. Не пропустимо јавити, да је уредник намеран, да у сваком броју доноси и „Прилоге царинској терминологији“ од стручњака. У првом је броју већ писмо др. Решетара, који предлаже место досадашњих термина: узгредне таксе, скеларина и калдрмина ове: споредне или поредне таксе, бродарина и калдрмарина. Саветује, да остане: кантарина.

— Изишла је IV. књига „Гласника земаљског музеја“. У њој су међ осталим расправама од особите важности: расправа др. К. Јиречка: Властела хумска на натпису у Величанима, и П. Руварца: О натпису у Озренској цркви и о живопису попу Страхињи.

— У Шематизму архидијецезе сремско-карловачке, за год. 1892. штампана је расправа арх. П. Руварца: Православни српски манастири у Срему, у којој су марљиво сакупљени најстарији помени о свима фрушкогорским манастирима на све до год 1690.

△ У „Vienep“ излази комедија под натписом „Како вам драго“. Догађај се збива у Дубровнику а главно је лице Цвета Цуцорићева, цокретачи пак радње су Држић и Динко Рањина. Комедију је ову наградила Матица Хрватска.

+ О „Кирилу и Методију“ досада се писало толико, да је читава литература нарасла, и крај свега тога много је још остало нерешено те даје повода новим расправама и новим еређивањима досадашњег градива. Пастрњек је тако још 1891 године у Časopis-y matice moravske“ (стр. 129—138 и 207—215) реферисао о новијим радовима, особито руским, о Кирилу и Методију; а сада се опет латно тога предмета, те у првој свесци за ову годину овога листа даје почетак своје радње „Nový pramen o svatém apoštolu slovaňském Cyrillovu“.

Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Новом Саду.